

Ван Цзялун

аспірант кафедри педагогіки,

здобувач наукового ступеня «доктор філософії» зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського», Одеса, Україна

Проектно-дизайнерська культура у площині професійної діяльності вчителів образотворчого мистецтва

У статті висвітлено термінологічні, методологічні та науково-теоретичні аспекти проблеми формування проектно-дизайнерської культури сучасних учителів образотворчого мистецтва. Мета дослідження полягала у висвітленні сутності категорії «проектно-дизайнерська культура» та фіксуванні її функційної ролі в системі професійної діяльності сучасних учителів мистецтва. Доведено, що сучасний дизайн у його вузькоспеціальному значенні є проектною, художньо-творчою діяльністю, що спрямовується та концентрується на розробленні елементів предметно-просторового середовища життєдіяльності людей. Висунуто гіпотетичне положення про те, що встановлення балансу між так званими споживчими властивостями створюваних об'єктів та їх естетично-культурним (художньо-образним та мистецьким) забарвленням потребує певного рівня проектно-культури фахівців, які створюють продукцію дизайнерського призначення. Систематизація наукових позицій сучасних учених та провідних фахівців галузі дизайну дозволила зробити висновок про те, що проектно-дизайнерська культура є виявом найвищого рівня розвитку проектних, дизайнерських та художньо-творчих потенцій педагога-митця в результаті спроєктованого об'єкту (відповідно до основ методології технічної естетики) як особливий тип культури професійного (зокрема, художньо-педагогічного) мислення. Доведено, що у професійній діяльності вчителів образотворчого мистецтва проектно-дизайнерська культура має неабияке значення з огляду на трансформаційні перетворення як змісту професійної підготовки майбутніх педагогів-художників, так і векторів їх підготовки до майбутньої професійної діяльності в галузі сучасного мистецтва. Визначено, що проектно-дизайнерська культура вчителя образотворчого мистецтва є специфічною формою прояву психічно-когнітивної діяльності, що інтегрує різноманітні операції мислення (прояви когнітивно-інтелектуальної активності), поєднує в собі різноманітні види операцій мислення (когніції, елементи інтелектуальної активності), що сконцентровані на формуванні спеціального проектного задуму, ухваленні оптимальних рішень у межах проектно-творчих задач, доборі адекватних матеріалів та способів віддзеркалення та візуалізування, планування та прогнозування художнього процесу у професійній діяльності з урахуванням специфікантив проектно-ситуації та потенціалу технічної естетики.

Ключові слова: проєкт, проєктування, дизайн-проєкт, культура, проєктна культура, проєктна діяльність, дизайнерська культура, дизайн, вчителі образотворчого мистецтва, майбутні вчителі образотворчого мистецтва, педагоги-художники, дизайнерська підготовка, дизайнерська компетентність.

Вступ. Сучасний дизайн у вузькоспеціальному значенні є проектною та художньо-творчою діяльністю, що спрямовується та концентрується на розробленні елементів предметно-просторового середовища життєдіяльності людей. Названі елементи предметно-просторового довкілля мають бути виготовлені індустріально та вирізнятись значними споживчими властивостями й естетичними якостями. Водночас встановлення балансу між так званими споживчими властивостями створюваних об'єктів та їх естетично-культурним (художньо-образним та мистецьким) забарвленням потребує певного рівня проектно-культури фахівців, які створюють продукцію дизайнерського призначення. Отже, актуалізується потреба в описі феномену проектно-культури в системі професійної діяльності фахівців дизайнерсько-мистецького профілю, зокрема вчителів образотворчого мистецтва.

У сучасному науковому просторі нашої країни проблема формування проектно-культури розкрита фундаментально та широко видатним вітчизняним ученим Л. Оршанським та його послідовниками.

Л. Оршанський, І. Котик визначили, що для сучасного фахівця-дизайнера розвинена проєктна культура є як визначальним параметром професійного становлення в галузі технічної естетики, так і вирішальним кроком у виборі напрямів реалізації творчих потенцій художнього спрямування. Феномен предметної культури в загальноцивілізаційному значенні став предметом наукового опрацювання Г. Сотської, яка описала категорію «проєктна культура» в розрізі бакалаврської підготовки майбутніх дизайнерів одягу. Фундаментальні науково-методологічні параметри дизайнерської діяльності сучасного фахівця мистецького профілю висвітлювала А. Ткаченко, доводячи важливу роль проєктних умінь та проєктних здібностей у формуванні професійного світогляду вчителя образотворчого мистецтва. Дослідниця Ху Юе аргументовано стверджувала, що проєктна культура є невід'ємним елементом дизайнерської компетентності вчителів мистецтва та експериментально перевірила на практиці роль проєктного мислення для успішної дизайнерсько-професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Незважаючи на багатогранність феномена проєктної культури та її концептуальне значення в системі професійної компетентності фахівців дизайнерсько-мистецького профілю, інтеграція потужності проєктної культури в ракурсі дизайнерської творчості в єдиний синтетичний феномен «проєктно-дизайнерська культура» ще не ставала предметом спеціального опрацювання вченими.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у висвітленні сутності категорії «проєктно-дизайнерська культура» та фіксуванні її функційної ролі в системі професійної діяльності сучасних учителів мистецтва.

Мета дослідження передбачає виконання низки дослідницьких *завдань*: висвітлити термінологічні координати феномена «проєктно-дизайнерська культура» шляхом встановлення кореляційних зв'язків між базовими поняттями «дизайн», «культура», «проєктна культура», «дизайнерська культура»; зафіксувати зміст та структурну організацію досліджуваного феномена шляхом виокремлення його компонентів (підструктур); описати функційну роль проєктно-дизайнерської культури у професійному становленні вчителів образотворчого мистецтва на сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні.

Матеріали та методи дослідження. Увіраження сутності феномену «проєктно-дизайнерська культура» здійснено за допомогою таких *методів*, як: систематизація наукової інформації щодо змісту споріднених категорій «дизайнерська культура» та «проєктна культура», що дозволила сформулювати авторське бачення концептуального навантаження та сутнісної ролі цього феномена в системі професійного становлення вчителів мистецтва; узагальнення термінологічного різноманіття в контексті дослідження з метою чіткого фіксування понятійно-категорійного арсеналу досліджуваної проблеми, що вможливило вичленовування дефініції «проєктно-дизайнерська культура» в системі споріднених категорій; упорядкування палітри наукових позицій учених-педагогів та провідних фахівців галузі дизайну щодо концептуальної ролі проєктно-дизайнерської культури в системі професійної діяльності вчителів мистецтва, що допомогло сформулювати власну позицію автора щодо сутності феномена «проєктно-дизайнерська культура вчителя мистецтва» на основі власного професійного досвіду як педагога, дизайнера та митця.

Результати дослідження. Виклад основного матеріалу дослідження розпочинаємо з висвітлення базових ознак дизайну як багатозарового інтеграційного утворення, сутнісні ознаки якого фіксуються одночасно в координатах технічної естетики та мистецтва. На думку І. Рижової, дизайн в системі так званої опередмеченої культурної творчості можна представити й описати за допомогою певної типології, що репрезентує спектральний ряд видів (типів) предметної (фахової) творчості від утилітарно зорієнтованих до художньо зорієнтованих (Рижова, 2008: 14).

Названий спектральний ряд предметної творчості типологізується на сучасному етапі розвитку дизайн-теорії та предметно-просторової практики таким чином: а) інженерно-технічне проєктування різних видів промислової продукції; б) інженерно-технічне проєктування конструкцій, будов, різноманітних споруд; в) інженерна архітектура та конструкційна архітектоніка; г) декоративно-прикладне мистецтво та вжиткова предметно-художня творчість; д) артдизайн та інтеграційне поєднання різножанрового мистецтва в дизайні. Наскрізною рисою будь-яких видів дизайну є його органічна спорідненість із естетикою та художньою творчістю.

На думку А. Ткаченко, об'єктом спеціальної дизайнерської діяльності є весь «світ речей», що створюються та реалізуються людиною шляхом застосування спеціальної палітри засобів так званої індустріальної техніки та технологій за «законами краси» (Ткаченко, 2017: 116).

Протягом тривалого періоду в системі підготовки фахівців галузі творчості номінація «дизайн» та її похідні «дизайнер», «дизайнерська діяльність» містили в основі так звану технічну творчість, або художнє конструювання.

У базових теоріях дизайну з 1980-х років домінувала ідея щодо фундаментального значення проєктування, дизайн-проєктування та, відповідно, проєктної культури фахівців. Утопічні ідеї щодо подолання концептуального розриву між *красою* та *корисністю*, між *естетичним* та *технічним* призвели до започаткування методологічного вектору розуміння дизайну як окремої галузі технічної творчості.

Отже, метою дизайну в його загальнокультурному значенні є формування гармонійного предметного оточення (середовища) шляхом оптимального поєднання технічних та естетичних його параметрів за допомогою потенціалу художнього конструювання, що дозволяє максимально задовольнити матеріальні та духовні запити людства.

Художнє конструювання як методологічна основа сучасного дизайну продукує двовекторне застосування внутрішніх потенцій фахівця, що здійснює дизайнерську творчість, а саме: гіпотетичне висування інноваційної художньо-проєктної ідеї розроблення суттєво нової функційної структури, раціональна реалізація та втілення такої ідеї та гармонійне, художньо-виразне стилістичне оформлення нового предмета. Створені за таким алгоритмом дизайн-продукти покликані відповідати практичним призначенням, бути ергономічно доцільними, зручними та безпечними у використанні, цілісно композиційними та естетично виразними за високим художнім параметром (Оршанський, 2022: 153).

Як бачимо, назване напряду свідчить про існування певного проєкту, що передуює здійсненню фахівцем усіх етапів технічної творчості та конструювання алгоритму застосування художнього конструювання з конкретною метою – відтворення певного дизайн-проєкту.

Говорячи про загальне розуміння культури в методології культурологічних досліджень, Г. Сотська стверджує, що її можна визначити як сферу духовно-ціннісної, комунікаційної організації соціуму, що детермінує нормативну базу поведінки, інтелектуальне мислення, емоційно-почуттєві прояви людини, різних верств соціуму і нації загалом; особливий спосіб конструювання та організації простору людської життєдіяльності, що репрезентований продуктами матеріальної та духовної праці, сферою суспільних норм і патернів, духовними та гуманістичними аксіомами, синтезом відносин людей із довкіллям, між собою та відношенням до власної індивідуальності. Водночас, як наголошує Г. Сотська, саме людина (індивід) виступає епіцентром і концентром культури, її вищою духовно-аксіоматичною цінністю. Авторка підсумовує, що особистість знаходить свою духовну сутність і стає органічною частиною людства лише тоді, коли вона осягає культуру і творить її (Сотська, 2023: 117).

У дослідженнях Г. Сотської нам імпонує твердження про те, що проєктна культура детермінується всеосяжним проєктуванням усіх галузей та напрямів культурного буття, зокрема відношенням людини до суспільного та просторово-предметного простору, науки, дизайну, моди, мистецтва тощо.

Отже, проєктна культура, за висловом В. Шпільчак, є одночасно універсумом художньо-формоутворювальної трансформації людиною всіх ракурсів власного буття, у якому розв'язується фундаментальна суперечність між інтенційною заданістю об'єктивної гармонії світу й невпинністю і швидкоплинністю його науково-технічних інновацій (Шпільчак, 2011: 38).

Отже, зміст феномена «проєктна культура» на сучасному етапі його наукового опрацювання можна представити таким чином: синтетичний комплекс технологічних засобів і форм відтворення інституціонально зорганізованої проєктної діяльності, що функційно пов'язана із підсистемами управління, прогнозування й планування, і є специфічного роду виробництвом (відтворенням) проєкту (документація, план, алгоритм виконання системи дій, результат), у змісті якого передбачено гіпотетичний результат дій і образ майбутнього об'єкта.

Будучи інтегральним соціально-прогресивним поняттям, що поєднує творчу діяльність суб'єктів в усіх доступних їм галузях буття, рефлексії та свідомості, на думку В. Сидоренко та А. Брехунця, проєктна культура вирізняється діалектичною інтеграцією процесів опредмечування (відтворення цінностей, уніфікованих норм, знакових систем тощо) і розпредмечування (освоєння культурної спадщини); направленістю на трансформацію довколишньої дійсності; на преартикуляцію багатства історії людства у внутрішнє (індивідуально цінне) багатство особистості; на всебічний прояв і розвиток сутнісних сил суб'єктів проєктування (Сидоренко, 2013: 271).

Такий ракурс розгляду сутності проєктної культури фахівця дозволяє стверджувати, що функційне призначення цієї категорії поступово виходить за рамки суто фахових, тобто дизайнерських, практик і все частіше стає предметом цілеспрямованої реалізації її потенціалу в системі професійного становлення фахівців споріднених галузей – вчителів образотворчого мистецтва.

Професійна діяльність вчителів мистецтва (вчителів музичного та хореографічного мистецтва, учителів образотворчого та декоративно-вжиткового мистецтва) здійснюється за законами краси і має яскраво виражений естетичний та художній потенціал.

З огляду на це розглянемо специфіканти професійної діяльності вчителів мистецтва, аналізуючи методологічні та наукові напрацювання В. Орлова, який влучно і точно їх репрезентував.

На думку В. Орлова, вчителі мистецтва є виокремленою категорією фахівців освітньої галузі, предметом і концептуальним ядром діяльності яких є формування і розвиток художньо-естетичної культури та мистецько-художньої компетентності молодого покоління засобами всіх видів, жанрів та стилів мистецтва (Орлов, 2003: 97).

Розмірковуючи над значенням дизайнерської підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, А. Ткаченко правомірно стверджує, що їм мають бути притаманні інтегративні властивості, що ґрунтуються на міждисциплінарних, структурованих та систематизованих знаннях, різношарових уміннях (генерувати інноваційні ідеї, проектувати, конструювати та структурувати тощо), здатності реалізовувати мистецький потенціал технічної естетики на практиці для успішної мистецько-художньої, образотворчої, прикладної та дизайнерської діяльності, рефлексійно усвідомлювати відповідальність за її культуротворчі результати (Ткаченко, 2017: 115).

Потенціал дизайнерської творчості в межах професійної діяльності вчителів образотворчого мистецтва А. Ткаченко описує таким чином: професійна художньо-педагогічна діяльність учителя образотворчого мистецтва спрямовується на сприйняття, відтворення й інтерпретацію певного художнього образу за допомогою арсеналу й мануалу технічної естетики (Ткаченко, 2017: 117).

Екстраполюючи розуміння сутнісних ознак проектно-культури на специфіку професійної діяльності вчителів мистецтва, сформулюємо визначення спеціального конструкту «проектно-дизайнерська культура вчителів образотворчого мистецтва».

Проектно-дизайнерська культура вчителя образотворчого мистецтва є специфічною формою прояву психічно-когнітивної діяльності, що інтегрує різноманітні операції мислення (прояви когнітивно-інтелектуальної активності), що інтегрує (поєднує) в собі різноманітні види операцій мислення (когніції, елементи інтелектуальної активності), що сконцентровані на формуванні спеціального проектного задуму, ухваленні оптимальних рішень у межах проектно-творчих задач, добір адекватних матеріалів та способів віддзеркалення та візуалізування, планування та прогнозування художнього процесу у професійній діяльності з урахуванням специфікантив проектно-ситуації та потенціалу технічної естетики.

Висновки. Систематизація наукових позицій сучасних учених та провідних фахівців у галузі дизайну дозволяє стверджувати, що проектно-дизайнерська культура є проявом найвищого рівня розвитку проектних, дизайнерських та художньо-творчих потенцій педагога-митця в результаті спроектованого об'єкту (відповідно до основ методології технічної естетики) як особливий тип культури професійного (художньо-педагогічного) мислення. У розрізі професійної діяльності вчителів образотворчого мистецтва проектно-дизайнерська культура має неабияке значення з огляду на трансформаційні перетворення як змісту професійної підготовки майбутніх педагогів-художників, так і векторів їх підготовки до майбутньої професійної діяльності в галузі сучасного мистецтва.

Перспективи подальшого опрацювання проблеми вбачаємо в розробленні структурної організації феномена «проектно-дизайнерська культура вчителя образотворчого мистецтва» та розгляді педагогічних умов її формування у здобувачів освіти.

Література

Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін : монографія. Київ : Наукова думка, 2003. 262 с.

Оршанський Л., Котик І. Проектна культура майбутніх дизайнерів як ключовий чинник їхнього професійного становлення. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Вип. 1. 2022. С. 152–159.

Рижова І.С. Дизайн як фактор гармонізації відносин суспільства і особистості: методологічні засади : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03. Київ, 2008. 32 с.

Сидоренко В.К., Брехунець А.І. Сутність поняття проектно-культури. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія». 2013. № 18 (1). С. 270–278.

Сотська Г. Формування проектно-культури у процесі бакалаврської підготовки дизайнерів одягу в закладах вищої освіти України та Данії. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2023. Випуск 27. С. 113–120.

Ткаченко А.В. Дизайнерська компетентність майбутніх учителів образотворчого мистецтва як складова професіоналізму майбутніх фахівців. *Virtus: Scientific Journal*. Canada, 2017. Issue #19. P. 115–117.

Шпільчак В. Художньо-проектна культура в контексті розвитку дизайн-освіти України. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія «Мистецтвознавство». До 10-річчя Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Вип. 23. 2011. С. 36–41.

Project and design culture in the professional activities of fine arts teachers

Jialong Wang

Graduate student of the Department of Pedagogy, applicant for the degree of “Doctor of Philosophy”
State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky”, Odesa, Ukraine

The article highlights the terminology, methodology and scientific-theoretical aspects of the problem of the formation of project-design culture of modern teachers of fine arts. The purpose of the study was to clarify the essence of the category “project-design culture” and to fix its functional role in the system of professional activity of modern art teachers. It has been proven that modern design, in its highly specialized definitional sense, is a project, artistic and creative activity directed and concentrated on the development of elements of the subject-spatial environment of people’s life. A hypothetical position has been put forward that establishing a balance between the so-called “consumer” properties of the created objects and their aesthetic and cultural (artistic and artistic) coloring requires a certain level of project culture of specialists who create designer products. Systematization of the scientific positions of modern scientists and leading experts in the field of design made it possible to conclude that the project-design culture is the highest level of development of the project, design, and artistic-creative potential of the teacher-artist as a result of the designed object (according to the foundations of the methodology of technical aesthetics) as a special type of culture of professional (artistic and pedagogical) thinking. It is proved that in terms of the professional activity of teachers of educational art, the project-design culture is of great importance, taking into account the transformations of both the content of the professional training of future teachers-artists, and the vectors of their training for future professional activity in the field of modern art. It was determined that the project-design culture of a fine art teacher is a specific form of manifestation of mental-cognitive activity that integrates various thinking operations (manifestations of cognitive-intellectual activity) that integrates (combines) various types of thinking operations (cognition, elements of intellectual activity) that are focused on the formation of a special project idea, making optimal decisions within the scope of project-creative tasks, selecting adequate materials and methods of reflection and visualization, planning and forecasting of the artistic process in professional activity, taking into account the specifics of the project situation and the potential of technical aesthetics.

Keywords: project, design, design project, culture, project culture, project activity, design culture, design, art teachers, future teachers of fine arts, teacher-artists, design training, design competence.

References

Orlov, V.F. (2003). *Profesiyne stanovlennya vchyteliv mystets'kykh dystsyplin [Professional development of art teachers]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Orshansky, L., & Kotyk, I. (2022). Proyecktna kul'tura maybutnikh dyzayneriv yak klyuchovyy chynnyk yikhnoho profesiynoho stanovlennya [Project culture of future designers as a key factor in their professional development]. *Zbirnyk naukovykh prats' Umans'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Collection of scientific works of the Uman State Pedagogical University, 1*, 152–159 [in Ukrainian].

Ryzhova, I.S. (2008). Dyzayn yak faktor harmonizatsiyi vidnosyn suspil'stva i osobystosti: metodolohichni zasady [Design as a factor in harmonizing relations between society and the individual: methodological principles]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv: Institute of Higher Education of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

Sydorenko, V.K., & Brehunets, A.I. (2013). Sutnist' ponyattya proyecktnoyi kul'tury [The essence of the concept of project culture]. *Humanitarnyy visnyk Derzhavnoho vyshchoho navchal'noho zakladu “Pereyaslav-Khmel'nyts'ky derzhavnyy pedahohichnyy universytet imeni Hryhoriya Skovorody” – Humanitarian Bulletin of the State Higher Educational Institution “Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda” 18 (1)*, 270–278 [in Ukrainian].

Sotska, G. (2023). Formuvannya proyecktnoyi kul'tury u protsesi bakalavrs'koyi pidhotovky dyzayneriv odyahu v zakladakh vyshchoyi osvity Ukrayiny ta Daniyi [Formation of project culture in the process of undergraduate training of fashion designers in higher education institutions of Ukraine and Denmark]. *Estetyka i etyka pedahohichnoyi diyi- Aesthetics and ethics of pedagogical action, 27*, 113–120 [in Ukrainian].

Tkachenko, A.V. (2017). Dyzayners'ka kompetentnist' maybutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva yak skladova profesionalizmu maybutnikh fakhivtsiv [Design competence of future teachers of fine arts as a

component of professionalism of future specialists]. *Virtus: Scientific Journal – Virtus: Scientific Journal*, 19, 115–117 [in Ukrainian].

Shpilchak, V. (2011). Khudozhn'o-proyektna kul'tura v konteksti rozvytku dyzayn-osvity Ukrayiny [Art and design culture in the context of the development of design education in Ukraine]. *Visnyk Prykarpat's'koho universytetu. Mystetstvoznavstvo – Bulletin of the Carpathian University. Art history*, 23, 36–41 [in Ukrainian].

Accepted: June 09, 2024